

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Jitka Horáková

**Proces odebrání dítěte z rodiny a možnosti
následné péče v České republice**
Bakalářská práce

Vedoucí práce: JUDr. Ladislav Palatin

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Děkuji vedoucímu práce JUDr. Ladislavu Palatinovi za odborné vedení a Mgr. Michalu Horákovi za cenné připomínky k práci.

Obsah

OBSAH	4
ÚVOD	6
1. SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	8
1.1 PODNĚT K ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	8
1.1.1 Školská zařízení a další zařízení určená pro děti	9
1.1.2 Lékař a zdravotnická zařízení	9
1.1.3 Policie České republiky	9
1.1.4 Třetí osoby	10
1.1.5 Dítě	10
1.2 VLASTNÍ ČINNOST ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	10
1.2.1 Dlouhodobá práce s rodinou	11
1.2.2 Sociální depistáž	11
2. ANALÝZA SITUACE	12
2.1. VYHODNOCENÍ PŘÍPADU	12
2.2. POSOUZENÍ VHODNOSTI ŘEŠENÍ	14
3. REALIZACE ODEBRÁNÍ DÍTĚTE	15
3.1 NALÉHAVÉ A NEODKLADNÉ PŘÍPADY	16
3.2 VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ PŘI PRÁCI S OHROŽENOU RODINOU	17
4. OSOBNOST SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA	20
4.1 DOVEDNÉ ZACHÁZENÍ S MOCÍ	20
4.2 KOMPETENCE PROFESNÍ	21
4.3 KOMPETENCE OSOBNÍ	22
5. POSTUP SOUDU V OPATROVNICKÉM ŘÍZENÍ	23
5.1 ČINNOST SOUDU PŘED ZAHÁJENÍM OPATROVNICKÉHO ŘÍZENÍ	23
5.1.1 Předběžné opatření dle § 76a o.s.ř.	24
5.1.2 Předběžné opatření dle § 76 o.s.ř.	24
5.2 ZAHÁJENÍ A PRŮBĚH ŘÍZENÍ	25
6. MOŽNOSTI NÁSLEDNÉ PÉČE	27
6.1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA	27
6.1.1 Kojenecký ústav a Dětské centrum	27
6.1.2 Diagnostický ústav	28
6.1.3 Dětský domov	28
6.1.4 Dětský domov se školou	29
6.1.5 Výchovný ústav	29

6.1.6 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	30
6.1.7 SOS vesničky	30
6.2 NÁHRADNÍ RODINNÁ VÝCHOVA	30
6.2.1 Osvojení	31
6.2.2 Pěstounská péče	31
6.2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu	32
6.2.4 Poručenství	32
6.2.5 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče	33
7. ILUSTRATIVNÍ KASUISTIKA	34
POJMOSLOVÍ	39
ZÁVĚR	41
BIBLIOGRAFIE	43

Úvod

... „*Stáváš se navždy zodpovědným za to, cos k sobě připoutal...*“

(liška z knihy Malý Princ Saint-Exupéryho)

Jsem mámou tříletého dítěte. Nedokáži si představit, kdyby za mnou někdo přišel a vzal mi jej. Málokdo z nás se dokáže vcítit do pocitů dítěte, které musí odejít od svých rodičů. Situace, kdy děti jsou odebírány rodičům a dětem odebírání rodiče, jsou dle mého názoru zcela nepřirozené. Je to velký zásah do rodiny, do života dítěte a všech zúčastněných osob. A přesto jsem se ocitla opakovaně v roli té, která cizí dítě oblékala, nabádala jej, aby se rozloučilo s rodiči a odvedla jej do pro něj neznámého prostředí. A po celou dobu jsem se tázala, jestli jsem nemohla udělat něco jiného. Pravdou však je, že mezi námi žijí děti, které ve své rodině nejsou šťastné, popřípadě nemají uspokojeny základní potřeby a jejich vlastní rodiče (osoby odpovědné za jejich výchovu)¹ či jeden z nich mnohdy vážně ohrožují jejich vývoj, život a zdraví.

Moje osobní zkušenosti byly jednoznačně prvotním motivem pro zvolení daného tématu. Jsem téměř denně konfrontována s rolí matky a zároveň sociální pracovnice, která má moc zasahovat do přítomnosti a budoucnosti fungování jiných rodin.

Cílem práce je zmapovat zvolené téma s použitím poznatků z běžné praxe s odkazy na odbornou literaturu, platnou legislativu a metodické pokyny či doporučení. V práci tak kromě teoretického pojetí popisují i praktické postupy sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí a soudců, které jsem načerpala během své šestileté praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí největší městské části co do počtu obyvatel v České republice, ÚMČ Brno-střed. Záměrem není komplexní pojetí problematiky dětí nacházející se v obtížné sociální

¹ Pro účely této práce jen „rodiče“.

situaci. Není zde dán prostor pro debatu o nedostačujícím sociálním systému v ČR. Rovněž není mým cílem stavět proti sobě ústavní výchovu (institucionální)² a náhradní typy rodinné péče. Čerpala jsem z odborné literatury a pramenů zejména z oblasti sociální práce, práva, psychologie a psychoterapie. Veškerá literatura a prameny jsou uvedeny v závěru práce.

Práce je rozčleněna do sedmi kapitol. V první kapitole vysvětluji podstatu sociálně-právní ochrany dětí. Druhá kapitola pojednává o rozhodování sociálního pracovníka v případě ohrožených dětí. Třetí kapitola je věnována samotnému odebrání dítěte z rodiny. Ve čtvrté kapitole se zaměřuji na kompetence sociálního pracovníka. V páté kapitole nastiňuji postup soudů v rámci opatrovnických řízení. V šesté kapitole uvádím možnosti následné péče. Závěrečná kapitola je věnována kasuistice, která vychází ze spisové dokumentace vedené při orgánu sociálně-právní ochrany dětí ÚMČ Brno-střed. V ní jsou veškeré citlivé údaje změněny.

Mým osobním cílem práce je obhajoba pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí, kteří jsou častokrát prostřednictvím médií obviňováni z necitlivého a neodborného jednání. V některých případech „dělají“ málo, v jiných se zase angažují příliš a jednají ukvapeně. Je třeba zdůraznit, že odpovědnost za vyhodnocení každého případu leží zejména na bedrech sociálního pracovníka OSPOD a není vždy jednoduché stát tváří v tvář situaci a být si jist, že toto řešení je optimální. Vždyť všichni máme tu zkušenost, že každá situace má svůj vývoj a až s odstupem času můžeme říci, zda-li jsme se rozhodli správně. Ale upřímně řečeno, někdy nad tím přemýšlíme třeba celý život. A to je důležité si uvědomit společně s tím, že i když jednáme tak jak považujeme v daném okamžiku za nejlepší, může to dopadnout jakkoli.

² V ČR se užívají v současnosti oba dva výrazy, pro účel této práce bude nadále užíván výraz „ústavní výchova“.

1 Sociálně-právní ochrana dětí

Dle zákona se sociálně-právní ochranou dětí (dále jen SPOD) rozumí zejména ochrana práva dítěte³ na jeho příznivý vývoj, řádnou výchovu, ochrana jeho oprávněných zájmů, včetně ochrany jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.⁴ Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně právní ochrany (dále jen OSPOD) mezi které řadíme krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo a Úřad.⁵ Pokud je dále v textu zmíněn OSPOD, pro účely této práce se jedná o obecní úřad obce s rozšířenou působností. O každém dítěti, kterému je poskytována SPOD, či kterému byl ustanoven opatrovník anebo poručník, musí být vedena spisová dokumentace. Tato obsahuje osobní údaje dětí a jejich rodičů. Rovněž údaje o výchovných poměrech dětí, záznamy ze šetření, záznamy o jednání s rodiči či dalšími osobami, kopie zpráv určené zejména soudům, písemná vyhotovení rozhodnutí soudů, orgánů činných v trestním řízení a správních orgánů.⁶ Informace týkající se SPOD získává OSPOD z vlastní úřední činnosti nebo z poznatků získaných od jiných právnických a fyzických osob.

1.1 Podnět k orgánu sociálně-právní ochraně dětí

Zákon hovoří o tom, že každý, kdo přijde do kontaktu s dětmi, má právo obrátit se na OSPOD a upozornit na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, nebo jiné závažné skutečnosti.⁷ Oznámení mohou být učiněna písemně, telefonicky či osobně. Základními subjekty od kterých nejčastěji může OSPOD obdržet předmětný podnět je možné rozčlenit do několika skupin.

³ Viz pojmosloví.

⁴ Srov. § 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

⁵ Srov. tamtéž, § 4.

⁶ Srov. tamtéž, § 54 a § 55.

⁷ Srov. tamtéž, § 7.

1.1.1 Školská zařízení a další zařízení určená pro děti

Školy, školská zařízení, popřípadě jiná zařízení pro děti jsou povinny oznámit OSPOD skutečnosti, které nasvědčují tomu, že mají ve svém okolí děti, zejména jejichž rodiče zemřeli, neplní své povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti anebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Rovněž se tato povinnost týká dětí, jejichž charakteristika je taxativně vymezena zákonem.⁸ Tato oznámení musí být učiněna bez zbytečného odkladu po té, kdy se o takové skutečnosti dozví.

1.1.2 Lékař a zdravotnické zařízení

Zdravotnické zařízení je povinno při ošetřování úrazu dítěte v případě podezření z týrání, zneužívání či zanedbávání o ně zajistit zaznamenání úrazu. V tomto záznamu je uvedeno mimo jiné, která osoba dítě doprovázela, zda-li popis zranění odpovídá charakteru zranění či nikoli. Tento záznam zdravotnické zařízení zašle OSPOD. Zdravotnické zařízení je rovněž povinno neprodleně oznámit OSPOD, že matka dítě po narození opustila a zanechala v tomto zařízení. V neposlední řadě mají lékař i zdravotnické zařízení stejnou povinnost jako zařízení výše uvedená.

1.1.3 Policie České republiky

Policie České republiky (dále jen PČR) je povinna oznámit OSPOD informace týkající se jeho činnosti.⁹ V praxi se jedná nejčastěji o upozornění na probíhající domácí násilí v rodině a trestnou činnost páchanou na dětech. Zde se však nabízí otázka, zda-li dítě, jenž je svědkem domácího násilí není již obětí. S ohledem na

⁸ Srov. § 10 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

⁹ Srov. § 47 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky.

skutečnost, že pojem domácího násilí je v našich zeměpisných šířkách poměrně nový, není v tomto směru jednotný názor.

1.1.4 Třetí osoby

V praxi se nejčastěji setkáváme s oznámeními činěnými sousedy rodiny popřípadě lidmi blízkými rodině dítěte anebo příbuznými. Tato oznámení mohou být i anonymní. Všechna oznámení, včetně anonymního je třeba prošetřit.

1.1.5 Dítě

Dítě, které je schopno formulovat své názory, má právo tyto svobodně vyjadřovat při všech záležitostech, jež se ho dotýkají a to i bez přítomnosti rodičů. Vyjádření dítěte se věnuje náležitá pozornost, jež odpovídá jeho věku a rozumové vyspělosti. Přání a pocity dítěte musí OSPOD brát v úvahu tak, aby nedošlo k ohrožení či narušení jeho citového a psychického vývoje.¹⁰

1.2 Vlastní činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí

OSPOD přichází do kontaktu s rodinami v případech, kdy ve věcech dětí probíhají tzv. opatrovnická řízení, trestní řízení. Dále také v případech, kdy se sami rodiče obrátí na OSPOD s žádostí o pomoc. Problematickou péči nebo výchovné prostředí OSPOD pravidelně prověřuje, zároveň terénní sociální prací získává poznatky o dětech, jejichž řádná výchova je nějakým způsobem ohrožena.

¹⁰ Srov. § 8 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

1.2.1 Dlouhodobá práce s rodinou

Sociální, finanční, bytové a celkové výchovné poměry v některých rodinách vyžadují, aby s nimi OSPOD pracoval v delším časovém horizontu. V těchto rodinách je třeba mimo jiné působit na rodiče, aby odstranili nedostatky ve výchově dítěte, poskytovat jim základní poradenství a zprostředkovat jim péči odborníků. Doporučená kombinace sociální práce při výkonu SPOD je terénní, šetření v domácnostech rodin a jednání v kanceláři pracovníka.¹¹ Je také důležité si uvědomit, že SPOD je výkonem veřejné moci, respektive v zájmu státu na řádné výchově dětí. OSPOD proto v odůvodněných případech může buď sám nařídit výchovná opatření dle § 43 zákona o rodině (napomenutí dítěte či jeho rodiče, stanovení nad dítětem dohled, uložení dítěti omezení, která zabrání škodlivým vlivům)¹² popřípadě dát podnět k příslušnému soudu, aby o nich rozhodl sám.

1.2.2 Sociální depistáž

Sociální depistáží¹³ při výkonu SPOD je mimo jiné zaměřovat pozornost na tři základní okruhy dětí: děti se závadovým chováním, děti rodičů se závadovým jednáním a děti, které žijí v rizikovém prostředí. V praxi se jedná zejména o terénní sociální práci např. v sociálně vyloučených lokalitách. Z pohledu autorky nutno podotknout, že ačkoli terénní sociální práce by měla být samozřejmou součástí SPOD, v současnosti pro nárůst administrativy i sociálně-patologických jevů ji OSPOD není schopen prakticky vykonávat.

¹¹ Srov. Metodické doporučení MPSV k sociální práci s ohroženou rodinou. Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_09.pdf.

¹² Srov. § 43 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

¹³ Viz. pojmosloví.

2 Analýza situace

Absolutní kritéria, jenž by jasně definovala hranici špatného zacházení s dětmi a zároveň by byla nezávislá na době a kultuře, není možné stanovit. Ani zákon nemůže pojmut všechny případy a vymezit detaily, co je a co není špatné zacházení s dětmi.¹⁴ V současné době se často hovoří o dětech ve zvlášť obtížných situacích.

Tento pojem se objevuje ve Světové deklaraci o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji z roku 1990. K tomuto pojmu jsou pak výslovně vtaženy „sirotci, děti ulice, děti uprchlíků, přesídlenci, oběti válek a přírodních i lidmi způsobených katastrof, děti migrujících dělníků nebo děti žijící v jiných sociálně znevýhodněných skupinách, pracující děti, děti a mladí lidé uvěznění v pasti prostituce, pohlavního zneužívání a jiných forem vykořisťování, invalidní děti, adolescentní provinilci, oběti apartheidu a cizí okupace“.¹⁵

Dále je zde zmíněno ohrožení drogovou závislostí, a to nejen narkotika a psychotropní látky, ale i závislosti na tabáku a alkoholu. Na první pohled se může zdát, že se jedná o různorodé ohrožující situace. Společným znakem je však nedobrovolnost (děti si tyto situace nevolí svobodně) a spojitost se způsobem života – životním stylem jedinců, rodin, sociálních skupin. Velmi často se také setkáváme s pojmem syndrom CAN (Child Abuse and Neglect), jenž představuje jednu z hlavních kategorií ohrožených dětí.

Výše uvedené situace, ve kterých se děti mohou nacházet, mají ještě jeden společný znak. Jedná se o situace, kdy se děti ocitají v ohrožení života a zdraví.¹⁶

2.1 Vyhodnocení případu

Sociální pracovník OSPOD by tak měl v první řadě vyhodnotit, zda-li se nejedná o výše uvedenou situaci. „Měl by se především ujmout role koordinátora a

¹⁴ Srov. MATOUŠEK, O., *Sociální práce v praxi*, s.28.

¹⁵ MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*, s. 201.

¹⁶ Dodejme, že běžně používaná definice WHO hovoří, že zdraví je komplexní stav tělesné, duševní a sociální pohody.

jeho prvním úkolem by mělo být sestavení týmu potřebného k řešení každého jednotlivého případu.“¹⁷ Ve spojení s těmito odborníky a to zejména pediatrem a psychologem by měl určit, jaké další kroky je třeba učinit. *Účelem vyhodnocení případu dítěte je hloubkové, odborné prozkoumání, které je přípravou pro vypracování „Individuálního plánu péče o dítě“.*¹⁸ Cílem je, aby dítě i nadále mohlo prožívat své dětství v kontinuitě a mohlo si udržet a rozvíjet citové vazby. Sociální pracovník OSPOD musí mít na zřeteli, *že nelze posuzovat situaci ohroženého dítěte jako situaci samotného, izolovaného jedince, ale vždy v rámci jeho „sociálněekologického pole“.*¹⁹ Tedy zvláště v rámci mikrosociálního systému, což je zejména rodina, popřípadě jiné významné osoby v životě dítěte, ke kterým má vytvořenou silnou emoční vazbu.²⁰ Veškeré jednání sociálního pracovníka by mělo směřovat k vytvoření podmínek, jenž by předcházely umístění dítěte zcela mimo rodinu. Což se netýká naléhavých neodkladných případů, kdy je třeba vytvořit rychlý a dočasný plán i za cenu umístění dítěte do zcela odlišného prostředí. Hovoříme-li o naléhavých a neodkladných případech, jedná se například o týrané dítě, náhle osiřelé dítě nebo odloženého novorozence.²¹ Sociální pracovník musí být obeznámen s nejčastějšími projevy týrání, aby mohl situaci dobře vyhodnotit. Jak uvádí Matoušek (2005) v současnosti se rozlišují čtyři typy špatného zacházení a poškozování dětí:

- tělesné týrání nejčastější podoba je bití, méně častá trhání vlasů, opaření, vystavování chladu, odpírání jídla a tekutin, topení ve vodě, dušení apod.
- sexuální zneužívání zahrnuje incest, účast dětí na výrobě pornografie a na náboženských sexuálních rituálech
- zanedbávání je opomíjení významných potřeb dítěte anebo opouštění dítěte

¹⁷ MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*, s. 203.

¹⁸ Metodické doporučení MPSV k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci, s. 1. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7287/Metodicky_pokyn_150307.pdf>.

¹⁹ MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*, s. 203.

²⁰ Srov. tamtéž.

²¹ Metodické doporučení MPSV k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci, s. 1. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7287/Metodicky_pokyn_150307.pdf>.

- emoční týrání spočívá v terorizování dítěte neustálou kritikou, nadávkami a jinými druhy ponižování.²²

2.2 Posouzení vhodnosti řešení

V okamžiku, kdy sociální pracovník nazná, že dítě je ohroženo na životě či zdraví, musí posoudit, které z možných řešení je pro dítě nejvhodnější. V těchto svých úvahách využije zejména informace, jenž získal zmapováním rodinné situace dítěte. Rovněž *„porovnává závažnost dvou hrozících traumat: trauma ze špatného zacházení versus trauma ze ztráty kontaktu s nejbližšími lidmi spojené se ztrátou domova.“*²³ V první řadě by se měl snažit dítě udržet v přirozeném prostředí, které mu poskytne řádnou péči. Většinou to bývá širší biologická rodina, zejména prarodiče. Sama původní rodina by měla mít možnost v co možná nejvyšší míře podílet se na řešení situace. Jestliže se jedná o situaci, kdy dítě je bezprostředně ohroženo a není možné využít dosavadní informace o rodině, popřípadě o rodině nemá sociální pracovník téměř žádné relevantní informace, anebo v rodině se nenachází nikdo, kdo by byl ochoten péči o dítě převzít, je třeba zajistit dítěti jiné bezpečné prostředí.

²² Srov. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.), *Sociální práce v praxi*, s. 27.

²³ Tamtéž, s. 33.

3 Realizace odebrání dítěte

At' už dítě opouští užší rodinu s tím, že přechází do širší rodiny či jiného rodinného prostředí anebo do ústavní výchovy, úloha sociálního pracovníka je opět velmi důležitá. Měl by si najít prostor pro vysvětlení dítěti, co se kolem něj děje, kam půjde a co jej v nejbližších okamžicích čeká, „*a to způsobem odpovídajícím věku a rozumové vyspělosti dítěte.*“²⁴ Sociální pracovník musí být pozorný, všímat si strachu²⁵ a úzkosti²⁶ dítěte, snažit se vypořádat, co je pro dítě důležité (například u malých dětí to může být plyšová hračka se kterou usíná). Sociální pracovník by neměl zapomínat ani na kontakt s rodiči. Ačkoli ve vypjatých situacích je komunikace značně ztížena, mají právo být informováni o tom, kam dítě bude umístěno a musí být ujištěni, že OSPOD s nimi i nadále bude spolupracovat. V případě potřeby OSPOD poskytne anebo zprostředkuje odbornou pomoc dítěti či rodičům.²⁷

V praxi se můžeme setkat se dvěma situacemi. Rodiče dítěte akceptují rozhodnutí soudu a dítě tak do jiného prostředí doprovází. Ve většině případech je přítomen i sociální pracovník, který působí jako prostředník mezi rodiči a zařízením, popřípadě jinou fyzickou osobou. V situacích však, kdy rodina odmítá podřídit se rozhodnutí soudu, dochází většinou k výkonu rozhodnutí, což může mít neblahý dopad na psychiku dítěte. Výkon rozhodnutí ve většině případech řídí soudní vykonavatel. Před samotným výkonem projednává soudní vykonavatel postup s příslušným OSPOD. Tento má za úkol upozornit na nutnost zajištění zvláštních podmínek (například při přepravě dítěte užití autosedačky), rovněž zajistí doklady potřebné k převzetí dítěte zařízením, což bývá v první řadě rodný list dítěte, průkaz pojištěnce a lékařský posudek o zdravotní způsobilosti dítěte k umístění do zařízení, pokud se nejedná o zdravotnické zařízení. Tento posudek lze zpravidla

²⁴ § 6 Instrukce MS, MV, MZ, MŠMT a MPSV, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7247>>.

²⁵ Viz. pojmosloví.

²⁶ Viz. pojmosloví.

²⁷ Srov. § 6 Instrukce MS, MV, MZ, MŠMT a MPSV, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7247>>.

zajistit až po odebrání dítěte z rodiny, to znamená v průběhu výkonu rozhodnutí. Zdravotnické zařízení nesmí dítě odmítnout z důvodu nepředložení průkazu pojištěnce.

Dítě je přepravováno služebním vozidlem soudu, u dětí mladších 3 let soudní vykonavatel zajistí převoz zdravotnickým vozidlem za přítomnosti zdravotnického pracovníka.

Není vždy pravidlem, že dítě se v době výkonu rozhodnutí zdržuje v přítomnosti rodičů. V praxi často dochází k výkonu rozhodnutí v době, kdy se dítě nachází v předškolním či školském zařízení. Soudní vykonavatel v těchto případech bezprostředně před provedením výkonu uvědomí o tomto ředitele či učitele dítěte. Současně požádá o tom, aby dítě bylo na výkon připraveno a aby ostatní děti, jenž zařízení navštěvují, nebyly v době výkonu přítomny.²⁸

3.1 Naléhavé a neodkladné případy

Jestliže je dítě bezprostředně ohroženo, což se týká zejména při domněnkách syndromu CAN, primární úlohou sociálního pracovníka je dítě „vytrhnout“ ze závadového prostředí. V těchto případech se v praxi často v první řadě využívají Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která děti přijímají mimo jiné i na základě žádosti OSPOD a nevyžadují okamžité rozhodnutí soudu. Sociální pracovník by tedy měl mít přehled o zařízeních, která poskytují péči dětem v rámci daného regionu. *„Rovněž však musí při hodnocení vhodnosti tohoto řešení velmi pečlivě a odpovědně posoudit, zda je v možnostech konkrétního zařízení poskytnout dítěti potřebnou odbornou péči, a to s ohledem na specifické potřeby každého jednotlivého dítěte (v závislosti na tom, zda jde o dítě osiřelé, zanedbávané, týrané apod.)“*²⁹ Prakticky je však k takovému kroku zapotřebí svolení rodičů, pokud jsou

²⁸ Srov. §7-13 Instrukce MS, MV, MZ, MŠMT a MPSV, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7247>.

²⁹ Metodický pokyn MPSV k postupu obecních úřadů obcí s rozšířenou působností při poskytování pomoci ohroženým dětem. Dostupné na WWW:

v dané chvíli v přítomnosti dítěte. V mnohých případech však rodiče dítěte odmítají jakékoli pochybení ze stran své výchovy, nejsou schopni sebereflexe a trvají na tom, že dítě setrvá v jejich péči. Je tak zapotřebí neprodleně podat k místně příslušnému soudu návrh na vydání předběžného opatření, ve kterém OSPOD navrhuje, aby dítě bylo předáno do péče konkrétní osoby či zařízení.³⁰

Osoba nebo zařízení, které mají dítě převzít a jsou označeny v usnesení soudu, jsou povinny dítě bezodkladně převzít. V praxi sociální pracovník před označením zařízení ve svém návrhu zkontaktuje pracovníky předmětného zařízení a o návrhu je informuje.

Důležitým aspektem při naléhavých situacích je skutečnost, že občanský soudní řád umožňuje OSPOD jako jedinému podat návrh na tzv. rychlé předběžné opatření, kdy předseda senátu musí o tomto návrhu rozhodnout bezodkladně, nejpozději do 24 hodin poté, co byl návrh podán. Z tohoto důvodu se doporučuje, aby vedle nezbytných náležitostí, které musí návrh obsahovat dle platné legislativy, OSPOD uvedl i hodinu podání návrhu.³¹

3.2 Výchovná opatření při práci s ohroženou rodinou

Při dlouhodobé práci s ohroženou rodinou je intervence sociálního pracovníka pravidelná. Sociální pracovník si musí být vědom, že ohrožená rodina si své problémy plně neuvědomuje a ne vždy je schopna vyhledat zdroj pomoci.³² Na jedné straně OSPOD dává rodině podporu, aby děti mohly vyrůstat ve svém

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/7287/Metodicky_pokyn_1500307

³⁰ Srov. Metodický pokyn MPSV k postupu obecních úřadů obcí s rozšířenou působností při poskytování pomoci ohroženým dětem. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7287/Metodicky_pokyn_150307.pdf>.

³¹ Srov. Metodický pokyn MPSV k postupu obecních úřadů obcí s rozšířenou působností při poskytování pomoci ohroženým dětem. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7287/Metodicky_pokyn_150307.pdf>.

³² Srov. Metodické doporučení MPSV k sociální práci s ohroženou rodinou. Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_09.pdf.

přirozeném prostředí, na druhé straně však kontroluje, zda-li rodina je schopna zmírňovat negativní jevy vyskytující se v rodině. Při práci s ohroženou rodinou je možné vystupovat i mocensky a uplatňovat tak všechny možnosti pro zlepšení rodinné situace. Důležitou podmínkou je znát potřeby a problémy jednotlivých rodin. Mezi nejčastější problémy ohrožených rodin řadíme:

- sociokulturní znevýhodnění rodiny,
- zdravotní znevýhodnění některého z členů rodiny,
- ohrožení chudobou a sociálním vyloučením,
- nedostatek schopností a dovedností,
- výchovné a výukové problémy dětí s nebo bez zjevné vazby k jiným okolnostem.³³

Nejčastějšími mocenskými nástroji před odebráním dítěte z rodiny jsou výchovná opatření formou napomenutí a stanovení dohledu nad výchovou dítěte. Tato výchovná opatření může učinit OSPOD i soud. V praxi se spíše setkáváme s výchovnými opatřeními ze strany soudu. Samotné projednání věci před soudem může mít výchovný efekt. Autorka se domnívá, že důvodem může být i svým způsobem kolizní postavení sociálního pracovníka. Rodiče mohou velmi snadno pozbyť důvěry k sociálnímu pracovníkovi, který zahájil správní řízení ve věci výchovného opatření. Ambivalentní vztah rodičů k sociálnímu pracovníkovi může v konečném důsledku poškodit nejvíce dítě.

V případě, že s rodinou je dlouhodobě pracováno, k odebrání dítěte z rodiny nedochází zpravidla „ze dne na den“. S rodiči je o situaci hovořeno, jsou upozorněni na variantu odebrání dítěte z rodinného prostředí. Situace v rodině se vyvíjí a i postoje sociálního pracovníka nejsou přirozeně stále konstantní. V rámci probíhajícího řízení o uložení výchovného opatření může docházet k novým a novým skutečnostem a sociální pracovník i soud na tyto musí reagovat.

³³ Srov. Metodické doporučení MPSV k sociální práci s ohroženou rodinou.

V optimálním případě by měl soud či OSPOD volit výchovná opatření od nejmírnějšího - napomenutí až k tomu nejzávažnějšímu – odebrání dítěte z rodiny. V praxi se nejčastěji setkáváme s rodinami, ve kterých byl stanoven nad výchovou dětí dohled a po nezlepšení situace, naopak při neustálém zhoršování, dochází k výchovnému opatření - odebrání dítěte z rodiny. U dítěte může být nařízena ústavní výchova či může být svěřeno do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče.

4 Osobnost sociálního pracovníka

Z dosud uvedeného textu vyplývá, že sociální pracovník OSPOD, jenž posuzuje, zda-li dítě se nachází ve zvláště obtížných situacích by měl být adekvátně kvalifikován a měl by mít dobré zázemí na svém pracovišti, aby mohl své úsudky konzultovat s kolegy a supervizorem. V České republice je supervize³⁴ povinná pouze pro přesně specifická odvětví (např. pracovníci poskytující sociální služby), avšak autorka se domnívá, že pracovat v pomáhající profesi bez supervize je riskantní, jak pro samotného pracovníka, tak v konečném důsledku i pro klienta. „Supervize by měla být přirozenou součástí výkonu každé pomáhající profese.“³⁵

4.1 Dovedné zacházení s mocí

Sociální pracovník OSPOD má moc institucionálně přidělenou. Je zcela přirozené, že čím větší má pracovník pravomoc, tím hůře se stává důvěrníkem klienta. Mocenská pozice pracovníka silně ovlivňuje možnosti a způsob poskytování pomoci. Čím větší pravomoc pomáhající má, tím větší je tendence jeho protějšku k odstupu a nedůvěře. Mocenský systém vede k oboustranné manipulaci.³⁶

Sociální pracovník užívá ve vypjatých situacích spíše direktivní přístup, avšak měl by si být vědom, proč jej používá a zda-li by jiný přístup nevedl k tomu, že by situace nemusela být řešena radikálním způsobem. Měl by být schopen reflektovat, zda-li situaci nehodnotí jako neúnosnou jen z pohledu svých osobních názorů, svých představ bez akceptace jiného způsobu života („já bych své dítě nikdy nenechal spát na zemi na matraci bez světla a teplé vody“). Je důležité mít na paměti, že jedním z hlavních kritérií je individuální spokojenost klienta (dítěte). Umění použít moc ve prospěch klienta a nikoli sociálního pracovníka je provázáno dle názoru autorky s rozvojem osobních a profesních kompetencí.

³⁴ Viz. pojmosloví.

³⁵ JANOUŠKOVÁ K.(Ed.), *Metodická a koordinační dovednosti v sociálních službách*, s. 311.

³⁶ KOPŘIVA, K., *Lidský vztah jako součást profese*, s.40.

4.2 Kompetence profesní

Zahrnuje v sobě všechno co je nutné k tomu, aby byl pracovník schopen vykonávat svoji práci s nejvyšší mírou odbornosti a znalosti. Zákon o sociálních službách určuje, jakou odbornou způsobilost musí sociální pracovník splňovat:

- a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,
- b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku,
- c) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech výše uvedených v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b),
- d) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 10 let, za podmínky středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději 31. prosince 1998.³⁷

Sociální pracovník OSPOD musí rovněž složit zkoušku odborné působnosti a to do 18 měsíců od vzniku pracovního poměru nebo ode dne, kdy začal vykonávat činnost SPOD (výjimkou může být MPSV vydané osvědčení o uznání rovnocennosti vzdělání). Zvláštní odborná způsobilost zahrnuje souhrn znalostí a dovedností nezbytných pro výkon činností stanovených prováděcím právním předpisem. Zvláštní odborná způsobilost má obecnou a zvláštní část. Obecná část zahrnuje znalost základů veřejné správy, zvláště obecných principů organizace a činnosti veřejné správy, znalost zákona o obcích, zákona o krajích, zákona o hlavním městě Praze a zákona o správním řízení, a schopnost aplikace těchto znalostí.³⁸ Zvláštní část zahrnuje znalosti nezbytné k výkonu SPOD.

³⁷ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

³⁸ Zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků.

4.3 Kompetence osobní

Zahrnuje dovednosti v péči o sebe sama a vlastní rozvoj. Dále pak velmi důležitou schopnost reflexe vlastních hranic, mezí a tzv. slepých míst. V rámci těchto kompetencí by autorka zmínila tři základní dovednosti pracovníka formulované C. R. Rogersem – empatie, akceptování klienta a kongruence.³⁹ Autorka se domnívá, že důležitou součástí těchto kompetencí je i spirituální přesah pracovníka, který mu umožňuje ustát konfrontaci s utrpením a obtížnými situacemi svých klientů.

³⁹ Srov. KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*, s. 55.

5 Postup soudu v opatrovnickém řízení

Účelem této kapitoly je zjednodušeně popsat činnost soudu při opatrovnických řízeních. Soud se musí striktně řídit občanským soudním řádem. Při své činnosti musí dodržovat zásady jako například zásada rovnosti účastníků, zásada volného hodnocení důkazů a při nesporných řízeních, kam řadíme právě i záležitosti opatrovnické, zásadou oficiality. Autorka se domnívá, že sociální pracovník OSPOD by měl disponovat vědomostmi týkající se procesní stránky věci.

5.1 Činnost soudu před zahájením opatrovnického řízení

„Před zahájením řízení může předseda senátu nařídit předběžné opatření, je-li třeba, aby zatímně byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen.“⁴⁰

Předběžné opatření lze nařídit na návrh, ovšem ve věcech, kdy soud může zahájit řízení i bez návrhu, není třeba návrhu ani v tomto případě. Návrh musí obsahovat zákonem dané náležitosti vylíčení skutečností o tom, že je třeba, aby byly zatímně upraveny poměry účastníků, nebo že je tu obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen, vylíčení skutečností, které odůvodňují předběžné opatření, a musí být z něj patrné, jakého předběžného opatření se navrhovatel domáhá. Navrhovatel je povinen připojit k návrhu listiny, jichž se dovolává.⁴¹ O návrhu na nařízení předběžného opatření rozhodne předseda senátu bez slyšení účastníků. Pro předběžné opatření je rozhodující stav v době vyhlášení (vydání) usnesení soudu prvního stupně. V opatrovnických řízeních se setkáváme zpravidla se dvěma druhy předběžného opatření. Jedná se o tzv. rychlé předběžné opatření a předběžné opatření, kterým se např. dítě odevzdává do péče druhého z rodičů anebo do péče

⁴⁰ § 74 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁴¹ Srov. § 75 tamtéž.

toho, koho soud označí.⁴²

5.1.1 Předběžné opatření podle § 76a o.s.ř.

„Ocitlo-li se nezletilé dítě bez jakékoli péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu předběžným opatřením nařídí, aby bylo na nezbytně nutnou dobu umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.“⁴³ Takové předběžné opatření může předseda senátu nařídít jen na návrh OSPOD a dítě nemusí být zastoupeno v případě, kdy nemá zákonného zástupce nebo ten jej nemůže zastupovat. O návrhu musí soud rozhodnout bezodkladně, nejpozději do 24 hodin od jeho podání. Předběžné opatření trvá po dobu 1 měsíce od jeho vykonatelnosti (okamžik vydání). Nebude-li mít soud podklady pro rozhodnutí ve věci, může předběžné opatření prodloužit vždy o jeden měsíc, tak, aby celková doba nepřesáhla 6 měsíců a to v případě, že před uplynutím doby bylo zahájeno řízení ve věci samé. Rodiče dítěte, OSPOD a opatrovník dítěte mohou kdykoli soudu navrhnout zrušení předběžného opatření. Soud o tomto návrhu rozhoduje bezodkladně, nejpozději do sedmi dnů.⁴⁴

5.1.2 Předběžné opatření dle § 76 o.s.ř.

„Může vyvstat potřeba, aby ještě před zahájením řízení nebo před konečným rozhodnutím byly upraveny prozatímně poměry účastníků, případně se vyskytne obava, že by konečné rozhodnutí nemohlo být vykonáno.“⁴⁵ Mezi tato předběžné opatření mimo jiné patří svěřením dítěte do výchovy druhého rodiče anebo do péče

⁴² Srov. § 76 tamtéž.

⁴³ § 76a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁴⁴ Srov. §75-76 tamtéž.

⁴⁵ Manuál pracovního semináře Sociální pracovníce jako opatrovník dítěte před civilním soudem, s.23.

toho, koho soud určí. O takovém návrhu musí soud rozhodnout do sedmi kalendářních dnů ode dne jeho podání. Usnesení o uložení povinnosti předat dítě do péče někoho jiného je vykonatelné vyhlášením, avšak nedošlo-li k vyhlášení, doručením tomu, komu se ukládá povinnost.⁴⁶

5.2 Zahájení a průběh řízení

„Řízení je zahájeno dnem, kdy došel soudu návrh na jeho zahájení. V případě, kdy soud zahajuje bez návrhu, zahajuje se usnesením o tomto zahájení. Nejprve soud zkoumá podmínky řízení, tzn., zda je věcně a místně příslušný k rozhodování o dané věci.“⁴⁷ V řízeních opatrovnických nemůže být dítě zastoupeno rodičem. Zpravidla současně se zahájením řízení je dítěti ustanoven pro předmětné řízení opatrovník, kterým má za úkol hájit jeho zájmy. Jednání za účelem projednání ve věci samé nařídí předseda senátu a předvolá účastníky, jejichž přítomnost je třeba. Jednání zahajuje, řídí a končí předseda senátu, rovněž uděluje a odnímá slovo. Po celou dobu dbá, aby jednání probíhalo důstojně. Také provádí dokazování. Jako důkaz mohou sloužit všechny prostředky, kterými lze zjistit stav věci. Nejčastěji se setkáváme s výsledkem účastníků, svědků, znaleckými posudky zejména z oboru psychologie či psychiatrie, se zprávami OSPOD a jiných právnických osob – škola, zdravotnická zařízení. Po skončení dokazování každý z účastníků má právo na závěrečnou řeč. Zde účastníci uvedou, čeho se domáhají. Řízení se ukončuje vyhlášením rozhodnutí, který obsahuje výrok, jeho odůvodnění a poučení o opravných prostředcích. Účastníkovi umožňují napadnout rozhodnutí soudu. Hovoříme o řádných opravných prostředcích – odvolání a mimořádných, které se uplatňují proti pravomocným rozhodnutím – např. dovolání. Odvolání se podává do 15 dnů ode dne doručení písemného vyhotovení rozhodnutí. Odvolací soud může rozhodnout tak, že odvolání odmítne, potvrdí nebo změní, může jej však vrátit

⁴⁶ Srov. § 76 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁴⁷ Manuál pracovního semináře Sociální pracovnice jako opatrovník dítěte před civilním soudem, s.25.

k dalšímu projednání soudu prvního stupně, tedy soudu, který napadené rozhodnutí vydal. Jestliže pravomocné rozhodnutí není naplněno, respektive, jestliže povinný nesplnil dobrovolně to, co mu vykonatelné rozhodnutí uložilo. Při výkonu rozhodnutí týkající se dětí se dodržuje zejména zásada, aby provedení výkonu bylo co nejšetrnější. Způsob, jaký soud při výkonu rozhodnutí zvolí, závisí na konkrétní situaci.⁴⁸ Více na toto téma viz. 3 Realizace odebrání dítěte.

⁴⁸ Manuál pracovního semináře Sociální pracovníce jako opatrovník dítěte před civilním soudem, s.25-30.

6 Možnosti následné péče

Jestliže dítě nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, systém v ČR umožňuje dva základní typy náhradní výchovy, které by měly zajistit dítěti klidné a harmonické prostředí. Jedná se o ústavní výchovu a náhradní rodinnou výchovu. Česká republika je dlouhodobě kritizována za vysoký počet dětí v ústavní výchově a to i přesto, že v současnosti je trendem upřednostňovat péči rodinnou. Ze zákona vyplývá, že do obou institutů náhradní výchovy může být dítě umístěno pouze na základě rozhodnutí příslušného soudu.

6.1 Ústavní výchova

Jedna z forem náhradní výchovy, která je upravována § 46 zákona o rodině. K nařízení ústavní výchovy soudem a k podání návrhu orgánem sociálně-právní ochrany se přistupuje tehdy, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě anebo také jestliže ze závažných důvodů rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte ji nemohou nebo nechtějí zabezpečit.

6.1.1 Kojenecký ústav a dětská centra

Jedná se o zdravotnická zařízení, která poskytují komplexní léčebně-preventivní, ošetrovatelskou, výchovnou a rehabilitační péči dětem ohroženým prostředím, zanedbávaným, případně týraným od ranného věku do tří let. Dětská centra tuto hranici věku však striktně nedodržují. Dítě by v takovém zařízení mělo setrvat do doby, než bude vyřešena jeho situace jiným způsobem. Mnoho bývalých kojeneckých ústavů se v současnosti přeměňuje na dětská centra, která mají být zařízení spíše rodinného typu. Veškerá péče poskytovaná těmito zařízeními je garantována státem, řídí se dle několika zákonů a vyhlášek týkající se provozu,

hygienických předpisů apod. Ovšem zákon, jenž by komplexně řešil podmínky pro provoz těchto zařízení, chybí.

6.1.2 Diagnostický ústav

Činnost diagnostického ústavu stejně tak jako i následujících tří forem institucionální péče upravuje zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Diagnostický ústav plní dle potřeb dítěte úkoly diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální. Na základě výsledků této činnosti je zpracovávána komplexní diagnostická zpráva s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb dítěte. Pobyt dítěte v tomto zařízení zpravidla trvá osm týdnů. Poté je dítě předáno společně s komplexní diagnostickou zprávou, s programem rozvoje osobnosti, pravomocným rozhodnutím soudu, školní dokumentací a osobními věcmi do dalšího zařízení (dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav). Je důležité zmínit, že v odůvodněných případech může diagnostický ústav děti bez závažných poruch chování umístit do dětského domova nebo dětského domova se školou bez předchozího pobytu v diagnostickém ústavu. To se týká i dětí, které se nacházely v péči kojeneckých ústavů.⁴⁹

6.1.3 Dětský domov

Pečuje o děti zpravidla ve věku tří až osmnácti let (případně zletilé osobě do devatenácti let), jenž nemají závažné poruchy chování. Ve vztahu k dětem plní dětský domov zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Dětem je vzdělání poskytováno ve školách, jenž nejsou součástí dětského domova. V dětském domově

⁴⁹ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

mohou být umístěny nezletilé matky společně se svými dětmi.⁵⁰

6.1.4 Dětský domov se školou

Do tohoto zařízení mohou být umístěny zpravidla děti od šesti let do ukončení povinné školní docházky. Jedná se o děti, u kterých byly diagnostikovány závažné poruchy chování, u nichž byla uložena ochranná výchova anebo děti, jejichž přechodná či trvalá duševní porucha vyžaduje výchovně léčebnou péči. V případě, že dítě po ukončení povinné školní docházky není schopno se pro přetrvávající závažné poruchy chování vzdělávat na střední škole mimo zařízení a neuzavře rovněž pracovně-právní vztah, bývá přeřazeno do výchovného ústavu.⁵¹

6.1.5 Výchovný ústav

Je určený pro děti starší patnácti let, jenž mají závažné poruchy chování. Je však možné umístit zde dítě starší dvanácti let, má-li uloženu ochrannou výchovu a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy pro které nemůže být umístěno do dětského domova se školou. Ve velmi výjimečných případech se může jednat o dítě stejného věku bez uložené ochranné výchovy. Jedná se o případy, kdy se dítě projevuje zvláště závažnými poruchami chování. Výchovný ústav plní funkci výchovnou, vzdělávací a sociální. Při výchovném ústavu bývá zřizována základní anebo speciální škola, může být zřízena i škola střední.⁵²

⁵⁰ Srov. tamtéž.

⁵¹ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

⁵² Srov. tamtéž.

6.1.6 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Tato zařízení poskytují pomoc a ochranu dětem, jenž se ocitly bez jakékoli péče, jejich život a příznivý vývoj je vážně ohrožen anebo se ocitly bez péče přiměřené jeho věku. Rovněž se jedná o děti tělesně či duševně týrané, zneužívané. Pomoc a ochrana spočívá v uspokojení základních životních potřeb včetně ubytování, v zajištění zdravotní péče, psychologické, popřípadě jiné obdobné péče. Dítě se umísťuje do tohoto zařízení na základě rozhodnutí soudu, na základě žádosti OSPOD (obecního úřadu obce s rozšířenou působností), na základě žádosti zákonného zástupce dítěte a nebo požádá-li o to samotné dítě. V situacích, je kdy dítě umístěno do zařízení na základě žádosti OSPOD či dítěte, je OSPOD povinen zajistit do 24 hodin souhlas rodiče v případě, že se mu toto nepodaří, neprodleně musí podat návrh k soudu na nařízení předběžného opatření.⁵³

6.1.7 SOS vesničky

Cílem SOS vesniček je poskytnout dětem, jenž se ocitly mimo rodinu a nemají možnost být umístěny v náhradní rodinné výchově, možnost vyrůstat v rodinném prostředí. SOS vesničky jsou založeny na čtyřech pilířích: matka – každé dítě má pečujícího rodiče, bratři a sestry – rodinné vazby se přirozeně rozvíjejí, dům – každá rodina vytváří vlastní domov, vesnička – SOS rodina je součástí společnosti.⁵⁴

6.2 Náhradní rodinná výchova

Děti jsou do náhradní rodinné péče umísťovány z ústavních zařízení a ze

⁵³ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

⁵⁴ Srov. Poslání a cíle SOS vesniček ČR. Dostupné na WWW: <http://www.sos-vesnicky.cz>.

zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jedná se většinou o děti tzv. sociálně osiřelé děti, což jsou děti, které sice mají rodiče, popř. jednoho z nich, ale tito o ně nechtějí, nemohou anebo neumějí pečovat. Níže autorka specifikuje jednotlivé formy náhradní rodinné výchovy.⁵⁵

6.2.1 Osvojení

Osvojitelé se stávají rodiči dítěte, jsou zapsaní v jeho rodném listu. Mezi osvojiteli a osvojencem vznikají vztahy jako mezi rodiči a dětmi. Jedná se o případy dětí tzv. právně volných. Tento pojem se užívá, když rodiče dítěte dali předem souhlas s osvojením bez vztahu k určitým osvojitelům. Tento souhlas musí být dán osobně přítomnými rodiči před soudem či OSPOD, a to ne dříve než šest týdnů po narození dítěte. Takový souhlas lze odvolat do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů. Rovněž se jedná o situace, kdy soud vyslovil tzv. absolutní nezájem rodičů či kvalifikovaný nezájem rodičů. Dítě je rovněž právně volné ve chvíli, kdy soud zbavil jeho rodiče rodičovské zodpovědnosti či oba dva rodiče zemřeli.⁵⁶

6.2.2 Pěstounská péče

Zajišťuje dítěti chybějící rodinné prostředí, avšak vazby na biologickou rodinu nejsou zpřetrhány. Rodiče i nadále zůstávají zákonnými zástupci dítěte, pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti v běžných věcech. Při důležitých životních rozhodnutích se žádá souhlas rodiče (například operace). Vyživovací povinnost k dítěti náleží i nadále rodičům. Dítě může být kontaktováno svými biologickými rodiči, pokud však soud nestanoví jinak. Pěstounská péče je finančně podporována státem, jejich dávky jsou upraveny zákonem o státní sociální podpoře.

⁵⁵ Srov. Průvodce pro náhradní rodinnou péči vydaný MPSV.

⁵⁶ Srov. tamtéž.

Rodiče s pěstounskou péčí nemusí souhlasit, rozhodující pro umístění do náhradní rodiny je nařízená ústavní výchova.⁵⁷

6.2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tento institut je poměrně mladý, v systému ČR se objevuje v červnu 2006. Jedná se o rodinnou, individuální formu péče, která je dítěti poskytována po nezbytně nutnou dobu – relativně krátkou. O svěření dítěte do přechodné pěstounské péče rozhoduje soud výhradně na návrh OSPOD a následně každé 3 měsíce zkoumá, zda-li trvají důvody pro pobyt dítěte u pěstounů na přechodnou dobu. Rovněž tato péče je státem finančně podporována.⁵⁸

6.2.4 Poručenství

V případech, kdy rodiče dítěte zemřeli, anebo byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti popřípadě výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven, soud musí dítěti ustanovit poručníka. Tento je oprávněn dítě vychovávat, zastupovat jej a spravovat jeho majetek namísto rodičů. Poručník nabývá rodičovskou zodpovědnost v téměř celém rozsahu, jen podstatná rozhodnutí týkající se dítěte schvaluje soud. Poručník má povinnost pravidelně soudu podávat o dítěti zprávu. Aby bylo možné považovat poručenství za formu náhradní výchovy, musí stanovený poručník o dítě osobně pečovat, poté mu náleží dávky ze systému státní sociální podpory.⁵⁹

⁵⁷ Srov. tamtéž

⁵⁸ Srov. Průvodce pro náhradní rodinnou péči vydaný MPSV.

⁵⁹ Srov. tamtéž

6.2.5 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než-li rodiče

Je-li to v zájmu dítěte, soud může dítě svěřit do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, avšak tato osoba musí poskytovat záruku řádné výchovy. Při výběru vhodné osoby dá soud vždy přednost příbuznému dítěti, v praxi se nejčastěji jedná o prarodiče. Rodiče i nadále zůstávají zákonnými zástupci, soud stanoví rozsah práv a povinností u osoby, které bylo dítě svěřeno do péče. Důvodem pro takové řešení může být pobyt rodičů v cizině, jejich výkon trestu odnětí svobody, nemoc rodičů.⁶⁰

⁶⁰ Srov. Průvodce pro náhradní rodinnou péči vydaný MPSV.

7 Ilustrativní kasuistika

Spisová dokumentace dětí je na OSPOD vedena pouze v souvislosti s řízením o výkonu rodičovské zodpovědnosti. Z anamnézy rodiny vyplývá, že se jedná o tři děti narozené z extramatrimoniálního vztahu. Devítiletá Simona byla pravomocným rozsudkem MS v Brně (dále jen MS) z roku 2001 svěřena do výchovy matky. Otec se o dceru nikdy nezajímal, na její výchově se nikdy nepodílel, dlouhodobě nehradil ani soudem stanovené výživné. Z dalšího partnerského vztahu matky se narodili dnes sedmiletý Petr a rok a půl stará Valerie. Na základě pravomocného rozsudku MS z roku 2008 byly i mladší dvě děti svěřeny do výchovy matky, jenž je svobodná, toho času na mateřské dovolené, vyučená prodavačka ve věku třiceti let. Otec Petra a Valerie pracuje jako řidič kamiónu, s dětmi se vídá nepravidelně, bývá často mimo území ČR.

Z předmětné spisové dokumentace nevyplývala jakákoli pochybnost o nedobré péči ze strany matky. V březnu 2009 bylo zahájeno řízení o zvýšení výživného u nezl. Simony.

Počátkem dubna 2009 OSPOD obdržel písemné oznámení ZŠ, jež navštěvuje nezletilá Simona. Obsahem písemnosti bylo vyslovení podezření z psychického týrání matkou. S matkou škola jen velmi obtížně spolupracuje, matka není schopna akceptace připomínek školy k jejím výchovným metodám. Ve své zprávě škola připouští, že o nedobré rodinné situaci vědí téměř od prvopočátku docházky Simony do jejich zařízení, pokoušeli se situaci řešit sami pouze třídní učitelka kontaktovala dětskou lékařku. Tato měla celou situaci zlehčit a ohodnotila péči matky jako na velmi dobré úrovni. V lednu téhož roku při plaveckém výcviku zaznamenali masivní podlitiny na nohách a zadečku Simony, k dotazu tvrdila, že upadla u kamarádky. Záhy však vyšlo najevo, že původ modřin má na svědomí matka, která ji trestala pro zatajení špatné známky z matematiky. Když s matkou o tomto hovořili, že její trest považují za nepřiměřený, reagovala matka podrážděně s tím, ať si to oznámí kde chtějí.

Ihned po obdržení této zprávy OSPOD začal prošetřovat poměry Simony. Pediatr zastává i nadále stejný názor, matka o dceru velmi dobře pečuje. Lékařka

nikdy na těle Simony nezaznamenala podlitiny. Rovněž nezaznamenala jakékoli známky psychického týrání. Šetřením v místě bydliště byl OSPOD znepokojen - sousedé v domě a jeho okolí nechtěli nic sdělit, ovšem z jejich reakcí bylo patrné, že v rodině není zcela všechno v pořádku. Z dalšího šetření vyplynulo, že již v mateřské škole byli překvapeni z postoje matky k Simoně, byla na ni velmi přísná, snad nikdy matku neviděli, že by se s dcerkou mile loučila či vítala. Její reakce byly chladné. Sama Simona se sociální pracovnící nehovořila, po celou dobu osobního kontaktu hleděla do země. Ze šetření také vyplynulo, že matčino chování je odlišné ke jejím dvěma mladším dětem.

OSPOD požádal dva dny po oznámení školy o součinnost Policii ČR, kde vylíčil podstatné skutečnosti a přiložil kopii oznámení školy. Téhož dne byl k MS zaslán podnět na výchovné opatření u Simony a celá záležitost oznámena komisi pro sociálně-právní ochranu dětí.

V květnu 2009 Městské státní zastupitelství vydalo usnesení o ustanovení opatrovníka nezletilé Simoně v trestní věci její matky podezřelé ze spáchání trestného činu týrání svěřené osoby. V témže měsíci MS zahájil řízení o výchovné opatření. OSPOD situaci v rodině monitoroval, zjišťoval poměry v rodině Simony, jednal s otcem i prarodiči. Žádná z těchto osob se Simonou neudržovala kontakt, neprojevíli zájem případně o nezletilou pečovat.

V červenci 2009 Policie ČR poskytla OSPOD závěry znaleckého posudku, který byl vypracován v rámci trestního řízení znalkyní z oboru psychologie. U Simony byl diagnostikován mimo jiné strach z matky, pasivita, závislost a snaha zavděčit se matce, vyhýbání se a strach z komunikace s okolím, vyhýbání se kontaktům, uzavřenost, tenze.

Tento znalecký posudek byl následně předložen OSPOD k jednání před MS ve věci výchovného opatření, MS v srpnu 2009 rozhodl o stanovení dohledu nad výchovou nezletilé. Trestní řízení i nadále probíhalo, Policie požádala o vypracování znaleckého posudku z oboru psychiatrie. V září 2009 nabyl rozsudek o výchovném opatření právní moci.

Počátkem října 2009 byla ve večerních hodinách kontaktována Policií v rámci pohotovosti sociální pracovníce, jež vykonávala službu. Hlídka PČR byla přivolána

do místa bydliště rodiny Simony, jednalo se o spor mezi obyvateli domu. Během šetření PČR vyšlo najevo, že matka se k Simoně chová nevhodně, ta je doma velmi nešťastná. Lustrací v policejní evidenci bylo zjištěno, že proti matce je vedeno trestní stíhání ve věci týrání svěřené osoby. Na místo přijeli kriminalisté a žádali o součinnost sociální pracovníci OSPOD. Sociální pracovnice byla před kontaktem s rodinou informována o rodinné situaci pouze zběžně. Domluva sociální pracovnice a kriminalistů je taková, že v případě jakéhokoliv zranění u Simony, navštívíme dětskou pohotovost. Pokusíme se od matky v tomto směru získat souhlas.

Matka umožnila vstup do bytu jak dvěma kriminalistům, tak sociální pracovnici. Bylo asi 21.00 hodin, mladší děti spaly, Simona nikoliv. Požádali jsme matku, aby nám umožnila se Simonou hovořit o samotě. Matka k tomuto svolila. Simona byla oděná do pyžama s dlouhými nohavicemi a krátkými rukávy u kabátku. Na obličeji a obou zápěstích měla viditelné hematomy, na krku dvě tenké rýhy o délce asi dva centimetry. Sociální pracovnice se snažila se Simonou navázat kontakt, podařilo se jí to prostřednictvím přítomného psa, který se k ní tulil. Dotazy týkající se původu hematomů zcela ignorovala. Při změně tématu opět hovořila, avšak po celou dobu nevyhledala oční kontakt. Asi po patnácti minutách hovoru připouští lehkým kývnutím hlavy, že je jí ubližováno. Nic víc. Sociální pracovnice jí sdělila, že by bylo třeba, aby modřiny viděl pan doktor a jestli zvládne jít k panu doktorovi hned a bez mámy. Simona přitakala a vstala s tím, že se oblékne. Sama od sebe se zeptala, zda-li bude spát doma. Připouštěli jsme že pravděpodobně ne, může si s sebou vzít drobnosti, které má ráda. Mezi tím kriminalisté vyjednali souhlas matky s odchodem dcery. Matka jí nachystala úhledně složené oblečení. Vyhověla žádosti sociální pracovnice a předala průkaz pojištěnce Simony. Matka byla informována, že s ohledem na probíhající trestní řízení a současná poranění dcery, dnes Simona zůstane mimo domov. Následující den bude matku kontaktovat příslušná sociální pracovnice, která s rodinou doposud spolupracovala. Matka souhlasila. Během převlékání Simony požádala sociální pracovnice matku, zda-li může vidět její dvě mladší děti. Matka sociální pracovnici uvede do dětského pokoje, kde spí Petr a Valerie. Do pokoje dopadá světlo z pouliční lampy, na zběžný

pohled děti nemají žádná poranění.

Při odchodu sociální pracovnice nabádá Simonu, aby se rozloučila s matkou. Žádné objetí, žádný polibek. Nepřistoupí k sobě blíže. Jen asi ze vzdálenosti dvou metrů zvednou ruku k pozdravu.

Simona následně absolvuje vyšetření na dětské pohotovosti, lékařská zpráva hovoří mimo jiné o syndromu CAN. Sociální pracovnice v mezidobí kontaktuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a má příslib o možnosti pobytu dítěte. Simona je o tomto ihned informována. Na jakákoli sdělení sociální pracovnice reaguje odevzdaně, bez známek protestu. Před 23. hodinou je ubytována v předmětném zařízení, sociální pracovnice se s ní loučí a vysvětluje jí, jaké další události se mohou dít. Posléze sociální pracovnice vyplňuje žádost o přijetí do zařízení na základě OSPOD.

Následující den příslušná sociální pracovnice kontaktuje matku s tím, že ji navštíví. Má již informace ze zařízení, že Simona stále spí, noc proběhla v pořádku.

Sociální pracovnice prošetřuje opakovaně situaci v místě bydliště Simony. Sousedé, kteří zaznamenali včerejší odjezd Simony jsou najednou sdílnější. Sdělují, že matka Simonu opakovaně zavírala do sklepa, nechávala ji v zimě stát před domem pouze ve spodním prádle a bosou. Z bytu rodiny byl často slyšet křik matky, užívala vulgarismů jako zmrde, hajzle. Sousedé se domnívají, že těmito výrazy častovala Simonu. Několikrát pozorovali zranění po jejím těle. V průběhu šetření sociální pracovnice informována telefonicky PČR s tím, že znalkyně z oboru psychiatrie z doposud provedeného zkoumání doporučuje okamžité odloučení Simony od matky, která k dceři zaujímá ambivalentní vztah, v současnosti aktuálně negativní emoční vztah.

Matka je o tomto informována sociální pracovníci, nesouhlasí s tím, aby dcera déle pobývala mimo domov. Matce sděleno, že OSPOD bude neprodleně podávat návrh k MS na vydání předběžného opatření. Sociální pracovnice před podáním návrhu kontaktuje Diagnostický ústav a žádá, zda-li s ohledem na již ověřené skutečnosti nemohou zajistit pobyt v Dětském domově bez pobytu v jejich zařízení. Diagnostický ústav obratem sděluje Dětský domov, který Simonu v případě vydání předběžného opatření přijme.

MS návrh OSPOD akceptuje, vydává předběžné opatření, kterým se Simona předává do péče Dětské domova se sídlem v Brně.

Pojmosloví

- **Absolutní nezájem rodičů** Rodiče dítěte po dobu nejméně dvou měsíců po jeho narození neprojeví o dítě žádný zájem, ač jim v tomto nebrání závažná překážka
- **Dítě** Pro účely sociálně-právní ochrany dětí se dítětem rozumí nezletilá osoba, jejíž charakteristika je uvedena v §6 zákona č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.
- **Domácí násilí** Tímto pojmem se označuje fyzické, psychické a sexuální násilí mezi blízkými osobami, které se odehrává zpravidla v soukromí, je opakované a má eskalující tendenci. Vyskytuje se v případech, kdy lze konstatovat nerovnováhu moci.
- **Klient** V oblasti sociální práce takto označujeme jednotlivce, skupinu (například rodinu) nebo komunitu, která je předmětem zájmu a péče sociálního pracovníka.
- **Kvalifikovaný nezájem rodičů** Rodiče dítěte po dobu nejméně šesti měsíců neprojeví o dítě opravdový zájem.
- **Orgán sociálně-právní ochrany dětí** Zajišťuje zejména ochranu práv dětí na příznivý vývoj a řádnou výchovu a chrání jejich oprávněné zájmy. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte. Mezi orgány sociálně právní ochrany dětí patří.
- **Rodičovská zodpovědnost** Soubor práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.
- **Rodina** Právními předpisy České republiky není pojem rodina definován, nicméně za ni pokládá především skupinu osob založenou na základě manželství, jehož hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Ze sociologického hlediska je rodina definována jako skupina osob navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím nebo adopcí, kdy dospělí členové této

skupiny jsou odpovědní za výchovu dětí. Rodina by měla plnit své funkce, z nichž mezi základní patří reprodukční, sociálně-ekonomická, kulturně-výchovná, sociálně-psychologická a emocionální funkce.

- **Sekundární viktimizace** Druhotné zraňování a vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování, oběť trestného činu se stává ještě obětí vyšetřování.
- **Strach** Prožívaný velice nepříjemný pocit z něčeho (z určité věci, zvířete, děje, situace).
- **Supervize** Je celoživotní forma učení, zaměřená na rozvoj profesionálních dovedností a kompetencí supervidovaných.
- **Syndrom CAN** V současné době rozlišujeme čtyři typy tohoto poškozování a to tělesné týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání, emoční týrání. Tělesné týrání má nejčastější podobou bití, méně často trhání vlasů, opaření, vystavování chladu, odpírání jídla a tekutin, topení ve vodě, podávání jedů apod. Sexuální zneužívání zahrnuje incest čili sexuální styk mezi příbuznými a jiné typy sexuálních praktik, včetně účasti dětí na výrobě pornografie a jejich účasti na náboženských sexuálních rituálech. Zanedbávání znamená opomíjení významných potřeb dítěte, případně opuštění dětí. Emoční týrání spočívá v terorizování dítěte neustálou kritikou, nadávkami a jinými druhy ponižování.
- **Účastník řízení** Způsobilost být účastníkem řízení má ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti; jinak jen ten, komu ji zákon přiznává. V občanském soudním řízení mají účastníci rovné postavení, mají právo jednat před soudem v mateřském jazyce a soud je povinen zajistit jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv.
- **Úzkost** Prožívaný velice nepříjemný pocit z „ničeho“, spíše tušení něčeho zlého, očekávání či napětí bez konkrétního obsahu.

Závěr

Dej lásku malému dítěti a tisíckrát se Ti vrátí.

John Ruskin

V současnosti je častým tématem rodina a děti. Slýcháváme pojmy jako je sanace rodiny, náhradní rodinná péče a negativní dopady ústavní výchovy na psychiku dětí. V médiích se objevují stále nové a nové příběhy dětí, do jejichž životů zejména negativně zasáhla sociální pracovníce orgánu sociálně právní ochrany dětí.

Cílem mé práce bylo zmapovat problematiku odebrání dětí z rodiny a jejich následné umístění do náhradní výchovy. Jsem si vědoma skutečnosti, že moje práce vychází především z mojí praxe, praxe mých kolegů, z platné legislativy a metodických pokynů příslušného ministerstva. Odborné literatury věnující se tomuto tématu je velmi málo a musím konstatovat, že není dosud tato problematika uceleným způsobem zpracována.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol. V první kapitole objasňuji podstatu sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Ve druhé kapitole se věnuji problematice rozhodování sociálního pracovníka OSPOD, zda-li dítě z rodiny odebrat. Třetí kapitola pojednává, jakým způsobem může být dítě z rodiny odebráno. Ve čtvrté kapitole hovořím o osobnosti sociálního pracovníka. V páté kapitole zjednodušeně popisuji postup soudů při řízeních týkajících se dětí. V šesté kapitole jsou uvedeny možnosti následné péče. Závěrečná kapitola je věnována kasuistice. Jedná se o rodinu, se kterou jsem pracovala v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany.

Cílem práce bylo zmapovat problematiku odebrání dítěte z rodiny a možnosti následné péče. Pojem odebrání neznamená v této práci jen faktické odejmutí z rodiny, nýbrž celý proces, který k tomu směřuje. Mám tak na mysli zejména rozhodování sociálního pracovníka OSPOD.

Domnívám se, že problematika sociálně-právní ochrany dětí je velmi složitá a tato práce může posloužit jako jisté vodítko pro začínající sociální pracovníky

OSPOD. Využit by se mohla i v oblasti poradenství, které poskytují zejména různé neziskové organizace pracující s rodinami.

Na závěr bych ráda uvedla, že zpracování bakalářské práce na téma odebírání dětí z rodiny a možnosti následné péče v ČR byla pro mne samotnou velkým přínosem, jelikož mi umožnila pohlédnout na tuto problematiku mnohem komplexnějším způsobem, přestože jsem si vědoma faktu, že i toto je pouze malá část celého systému sociálně právní ochrany dětí.

Bibliografie

LITERATURA

JANOŮŠKOVÁ, Klára (Ed.). *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-229-3.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-429-X.

KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-122-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-504-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

MATOUŠEK, Oldřich. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich, KOLÁČKOVÁ, Jana, KODYMOVÁ, Pavla (eds.). *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

NAVRÁTIL, Pavel. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Brno: Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0.

PRAMENY

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 283/1991 Sb., o policii

Zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

Úmluva o právech dítěte

Listina základních práv a svobod

JINÉ ZDROJE

Metodický pokyn MPSV k postupu obecních úřadů obcí s rozšířenou působností při poskytování pomoci ohroženým dětem. Dostupné na WWW:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/7287/Metodicky_pokyn_150307.pdf>.

Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci. Dostupné na WWW:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/7266/Metodicke_doporuceni_MPSV_02.pdf>.

Instrukce MS, MV, MZ, MŠMT a MPSV, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Dostupné na WWW:

<http://www.mpsv.cz/cs/7247>>.

Metodické doporučení MPSV k sociální práci s ohroženou rodinou. Dostupné na WWW:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_09.pdf>

Pomoc obětem domácího násilí. (Pracovní pomůcka ke kurzu pořadající O.S. Persefona)

Sociální pracovníce jako opatrovník dítěte pře civilním soudem. (Manuál pracovního semináře pořádaným Ligou lidských práv).

Poslání a cíle SOS vesniček ČR. Dostupné na WWW:

<http://www.sos-vesnicky.cz>>.